

Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija

Kraštotvarkos skyrius

Kultūrologė

Edita Aliochno

Smiltynės gyventojų atsiminimų analizė

**Smiltynės gyventojų kasdienybė po II pasaulinio karo – kas liko iš populiaraus XX a. pradž.
kurorto?**

Neringa, 2018

Tyrimo aktualumas ir naujumas. Smiltynė šiuo metu yra neatsiejama savaitgalio ir kasdienio poilsio zona, ji - dar senojo Marienburgo - Karaliaučiaus – Klaipėdos – Kuršo pašto kelio, minimo jau XV a. – dalis. Šalia kūrėsi ir žvejų kaimelis – Koggalis. Savo aukso amžių Smiltynė pradėjo gyventi XX a. pradž., kai pastačius garsųjį kurhauzą, o turtingiesiems vasarnamius, vilas ir taip jai tapus jaukiu kurortu, į kurį vasaromis plūdo ne tik Klaipėdos miesto gyventojai, tačiau ir svečiai. Štai Juozas Pronskus Tarpukario pabaigoje leistoje knygoje *Lietuvos Sahara*, pabrėžia, kad vasaros metu kas 30 minučių kursuojantis keltas talpina iki 1000 žmonių¹. Prieš II pasaulinį karą visa Smiltynės teritorija nuo marių iki jūros naudota aktyviam poilsiui: daug žaidimo, poilsio aikštelių, takų ir takelių link jūros ir mišku, ką šiandien galime sunkiai įsivaizduoti. Sunkiai tokią Smiltynę galėjo įsivaizduoti ir naujakuriai, kurie po II pasaulinio karo atvyko apsigyventi karo nuniokotoje vietovėje. Smiltynė tokia tapo nuo 1944-45 metų sandūros apgulties, besitraukiančios vokiečių kariuomenės paliktų minų sproginių, 1945 metų pavasario gaisro. Kokią ją rado naujieji gyventojai, nėra tyrinėta. Sovietmečio periodas Lietuvoje vis dar nepopuliarus tyrinėti. Šiuo metu, kokia Smiltynė buvo tuo metu dar galime išgirsti iš vietos gyventojų, tad yra aktualu įamžinti žmonių, kurie nori ir gali pasidalinti, atsiminimus. Šis tyrimas gali tapti tinkamu indėliu platesniam sovietinio laikotarpio tyrinėjimui.

Straipsnio tikslas yra išnagrinėti, kaip Smiltynę matė tuometiniai naujakuriai ir kokia ji buvo sovietmečiu iki 7-8 dešimt. sandūros, kai buvo parengti net keli Smiltynės plėtojimo dokumentai.

Istoriografija ir šaltiniai. Iki šiol Smiltynės ir Koggalio istorija yra tyrinėta ir išsamesni tyrimai atlikti iki II pasaulinio karo², tuo tarpu nuo II pasaulinio karo (didesnį dėmesį skiriant Koggalio kaimo raidai), iki Nepriklausomybės atgavimo yra tyrinėjęs Dainius Elertas³, kažkiek ją užčiuopė ir Vasilijus Safronovas⁴. Tačiau atskirų tyrimų - laikotarpiu nuo pirmųjų žmonių kėlimosi gyventi 1948 metais iki XX a. 8-tojo dešimtmečio,⁵ nėra atlikta arba jie atlikti labai fragmentiškai, todėl šis, nors ir pradinis tyrimas, prisidės ne tik prie, deja, nykstančios atminties išsaugojimo, tačiau ir prie tolimesnių studijų atlikimo. Šio tyrimo pagrindinis šaltinis – nepublikuoti atsiminimai, rinkti interviu tyrimo metodu. Tai buvo Marytė Neverauskienė (gimusi 1932 metais), kuri į Kuršių neriją atvyko 1959 metais, Petras Rimkus (gimęs 1934 metais), į Kuršių neriją atvykęs dirbti 1959 metais⁶, Antanas Ambrulaitis (gimęs 1933 metais), į Smiltynę atvykęs dirbti darbininku, vėliau eiguliu - 1968 metais bei Vida Mazalienė, vienintelė gimusi ir užaugusi Smiltynėje, gimusi 1952 metais⁷. Vis tik buvo būtina naudoti ir kitus šaltinius tyrimui atskleisti.

¹ Pronskus J. *Lietuvos Sachara*. Klaipėda, „Ryto“ bendrovės spaustuvė, 1937, p. 63.

² Tiek išsami Kęstučio Demerecko studija apie Kuršių neriją (*Kuršių nerijos tradicinė architektūra*, darbo grupės vad. Demereckas K., Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2017, 550 p.) tiek Jurgio Bučo (Bučas J. Kuršių nerijos nacionalinis parkas, Vilnius, „Savastis“, 2001, 473 p.) tyrinėjimai neapima arba apima labai fragmentiškai sovietmečio periodą.

³ Elertas D. *Koggalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2002, p. 79, taip pat asmeniškai 1960-1970 metais rinkęs atsiminimus iš Koggalyje dirbusių bei gyvenusių žmonių.

⁴ Safronovas V. *Rekreacinės zonos plėtojimo Smiltynėje štrichai iki XX a. pabaigos*. Klaipėdos universitetas, p. 4.

⁵ Gyvenvietės plėtojimo dokumentai jau buvo priimti 1970 – 1971 metais, Nerijos forto pritaikymo Jūrų muziejaus reikmėms 1969-1979 metų projektas. Daugiau inf.: Safronovas V. *Rekreacinės zonos plėtojimo Smiltynėje štrichai iki XX a. pabaigos*. Klaipėdos universitetas, p. 3.

⁶ Petras Rimkus visą gyvenimą dirbo Neringos miškų ūkio aplinkoje – pradžioje Nidos girininkijos girininko padėjėju, toliau inžinieriumi, o nuo 1975 iki 2002 m. Smiltynės girininkijos girininku. Daug darbo laiko skyrė smėlynų sutvirtinimui, daugiausia apsauginio kopagūbrio sutvirtinimui, degviečių apželdinimui ir kitų miškininkystės darbų organizavimui.

⁷ Šiuo metu, remiantis senųjų gyventojų teiginiais, jų beliko iki dešimt žmonių. Iš jų pavyko pakalbinti tik keturis. Kiti, deja, nesutiko pasidalinti savo atsiminimais arba su jais susisiekti nepavyko.

Taigi, naudotasi negausia istoriografija, publikuotais atsiminimais⁸ ir, galiausiai, apžvelgta tuometinė sovietmečio spauda⁹.

Apibendrinus to meto spaudos šaltinius bei palyginus juos su kurortine vietoje Palanga ar tuometine Nida¹⁰, apie Smiltynę straipsnių pavyko rasti kur kas mažiau. Pirmąjį pavyko aptikti 1968 metų liepos 5 d. numeryje, kuriame vertinama pliažų būklė Klaipėdoje. Smiltynė turėjus vyrų, moterų bei bendrą pliažą¹¹. Kitas išsamesnis straipsnis aptiktas 1976 metų rugpjūčio 21 dienos numeryje, kuriame aprašomi Klaipėdos mieste esantys maitinimo tinklai¹².

Kai 1945 sausio 30 dienos rytą į Kopgalį įžengė Raudonosios armijos kariai¹³, rado jį tuščią, nes tiek iš visos Kuršių nerijos tiek iš Kopgalio bei Smiltynės senieji gyventojai jau buvo pasitraukę. Naujieji gyventojai čia pradėjo keltis keliomis bangomis – pirmoji banga 1948 metais, kuomet jau buvo atnaujintas susisiekimas keltu Klaipėda-Smiltynė ir 1951-1956 metais antroji. Pastarosios metu, skirtingai nei pirmosios, didžioji dalis naujakurių atvyko iš Lietuvos¹⁴. Beveik visi respondentai atsikėlė gyventi jau antrosios bangos metu (Vidos Mazalienės tėtis atsikraustė 1948 metais). Visi naujakuriai vienus ar kitus darbus pradėjo dirbti Neringos miškų ūkyje, įkurtame 1956 metais, kurio pagrindinis uždavinys buvo atstatyti karo nuniokotą kraštą. Vien tik po II pasaulinio karo šiaurinėje nerijos pokario metais išdegė daugiau kaip 500 ha apsauginių želdinių,

⁸ Istoriografijoje galima rasti vis daugiau žmonių atsikėlusių gyventi į Neringą po II pasaulinio karo, publikuotų atsiminimų, tačiau juose konkrečiai apie Smiltynės gyventojų atmintį beveik nepavyko atrasti. Keli iš tokių šaltinių yra Kazimieros Norvidienės atsiminimai (Balsevičienė A. *Juodojo kranto žvejai: prisiminimai ir gyvi pasakojimai*. Klaipėda, Eglės leidykla, 2014, p. 128) bei nežinomos autorės atsiminimai, susiję su Smiltynė, iš projekto „Neringos veidai“, išleisto leidinio (*Neringos veidai*, sud. Černiauskiene-Vidmantienė R., Aniūnaitė J., „Tomo Manno kultūros centras“, 2004).

⁹ Reiktų pažymėti, kad tuometinės spaudos gausumas neleido padaryti išsamios spaudos šaltinių analizės, tad to meto pagrindiniai laikraščiai „Tarybinė Klaipėda“ ir „Raudonasis švyturys“ buvo analizuojamas tik vasaros sezono metu, nuo birželio iki rugsėjo pabaigos. Laikraštis „Raudonasis švyturys“ buvo peržvelgiamas nuo 1948 metų (nuo atnaujinto susisiekimo keltu su Kuršių nerija) iki 1950 metų (iki kol tapo nebe miesto, bet Klaipėdos rajono laikraščiu), o laikraštis „Tarybinė Klaipėda“ analizuotas nuo 1948 metų – pradžioje analizuoti keldinimo į Smiltynę metai, t.y. nuo 1948 iki 1954 metų, toliau 1956 metais, kai buvo įkurtas Neringos miškų ūkis, 1968 metais, kai uždaryta pradinė mokykla Smiltynėje, 1975 ir 1976 metai pirmaisiais Jūrų muziejaus rekonstrukcijų metais.

¹⁰ Kas kelerius metus, peržvelgiant spaudą, pastebima, kad Nida ir Palangos kurortas yra dažniau minimas laikraščiuose nei Smiltynė. Nidos gyvenvietė minima, kaip žvejybos ūkis, aprašoma besiplečianti infrastruktūra – mokyklos, klubai, viešbučiai, iš esmės akcentuojama vis besiplečianti gyvenvietė ir jos perspektyvos (B. Volka. Nidos gyvenvietėje, *Tarybinė Klaipėda*, Nr. 39, 1953 m. liepos 29 d., p. 1; R. Virkutis, Nidoje, *Tarybinė Klaipėda*, Nr. 146 (2792), 1956 m. liepos 24 d., p. 1, 4., R. Virkutis, Svečiuose pas žuvininkus, *Tarybinė Klaipėda*, 1956 m. liepos 22 d., Nr. 145 (2791), 1956 metais Neringos mokyklos geografijos mokytojas publikuoja straipsnį ir apie Neringos specifiką ir jos istoriją – užpustytus kaimus, L. Rėzą ir jo užpustytą kaimą, Daugiau: Č. Petrauskas. *Tarybinė Klaipėda*, 1956 m. birželio 10 d., Nr. 115 (2761), p. 2.), o štai 1959 metų birželio mėnesio numeryje teikiami pasiūlymai Nidos gyvenvietei gerinti. B. Norkevičiūtė, Pastabos apie Nidą, *Tarybinė Klaipėda*, 1959 m. birželio 5 d., Nr. 110 (3531), p. 2. Nidos vasaros sezonas, problematika, gyvenvietės gerinimas poilsiautojų atžvilgiu aptariamas ir vėlesniuose numeriuose: P. Martinkus. Neringa: 75-ųjų vasara. *Tarybinė Klaipėda*, 1975 m. rugpjūčio 1 d., Nr. 179 (8450), p. 4.; I. Kantautas, Nidos kontrastai, *Tarybinė Klaipėda*, 1968 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 203 (6334), p. 4

Laikraštyje *Raudonasis švyturys* pavyko aptikti anksčiausią įrašą, susijusį su Smiltynė, kur minima nuskendusi jachta, paskandinta „vokiečių fašistų“. Daugiau: J. Dankus, Ištraukė paskandintą jachtą. *Raudonasis švyturys*, 1948 m. birželio 30 d., Nr. 153 (673), p.3.

¹¹ Z. Vainoras. Paplūdimys bus!, *Tarybinė Klaipėda*, 1968 m. liepos 5 d., Nr. 136 (6287), p. 3. Smiltynė minima ir 1976 m. liepos 25 d. numeryje, kuriame analizuojama Smiltynės gelbėtojų ir pirmosios pagalbos punkto būklė. Medikai sako: paplūdimiuose poilsis gerėja. *Tarybinė Klaipėda*, 1954 m. kovo 9 d., Nr. 48 (196), p.,1, 4.).

¹² N. Smilginytė. Kai paplūdimyje karšta...*Tarybinė Klaipėda*, 1976 m. rugpjūčio 21 d., p.3.

¹³ Elertas D. *Kopgalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2002, p. 43.

¹⁴ Ravaitytė-Meyer R. Kuršių nerija po Antrojo pasaulinio karo: gyvenimas - iš naujo. *Dorė Kultūros Almanachas*. 2017, Nr. 2, p. 9.

sodintų prieškaryje¹⁵. Antanas Ambrulaitis atsimena, kad į Smiltynę sezono metu atvykdavo dirbti apie 300, 400 darbininkų¹⁶. Petras Rimkus antrindamas pabrėžia, kad darbininkų, kurie važiuodavo noriai dėl geresnio atlygio, dažnai pritrūkdavo, jų tekdavo vežti papildomai iš šalia esančių kolūkių¹⁷. Respondentai atsimena, kad beveik visi iki vieno žmonių Smiltinėje prisidėjo prie miško darbų. Moterys šalia nemažo ūkio, kurį turėdavo prižiūrėti, – sodindavo žoles, ravėdavo daigynus ir taip prisidėdavo prie Neringos miškų ūkio veiklos.

Smiltynę ir Klaipėdą skiria marios, taigi, kaip žmonės kėlėsi ir kaip atrodė keltas? Nors susisiekimas su Kuršių nerija atnaujinamas jau 1948 metais¹⁸, istorikas D. Elertas, analizuojantis Kopgalio kaimą, pažymi, kad po II pasaulinio karo, jį izoliuodavo būtent susisiekimas, nes kurį laiką sovietmečiu darbininkai keldavosi valtimi¹⁹. Smiltynėje žmonės pradžioje keldavo baržą, kuri buvo tempiama katerio ir talpindavo, daugiausiai, kelias mašinas. Vietos gyventojai atsimena, kad tai buvo atviras keltas, todėl žiemos sezono metu labai šaltas, nors žiemą dažniausiai plaukdavo vietinių žmonių vadinamas „bukšyras“²⁰, nes niekas kitas pro ledus nepraplaukdavo²¹. Įdomi istorija, kaip viena Preilos vietos gyventoja nujausdama, kad netrukus prasidės gimdymas, išskubėjo į Klaipėdą. Kadangi buvo žiema, marios buvo užšalę, o ledas įtrūkinėjęs, tad į pagalbą atskubėję keli vyrai apsirišo juosmenis virvėmis ir dėjo lentas viena po kitos, kad moteris galėtų saugiai pasiekti keltą²².

Aplinka, kurią matė naujakuriai, labai skyrėsi nuo tokios, kokia ji buvo Tarpukariu. Apskritai žmonės pasakoja, kad viskas buvo išnykę, kas stovėjo Tarpukaryje – kurhauzo restorano neliko, didžiojo restorano *Strandhalle* pajūryje nebebuvo, paviljonų link jūros taip pat. Žmonės atsimena, kad pradžioje netgi elektros tiekimas buvo ribotas – ją tiekdavo kelias valandas ryte ir kelias vakare. V. Mazalienė, atsikrausčius į pirmąjį savo būstą, pasakoja, kad tuometinio barako pavidalo bute, kurį laiką su šeima gyveno naudodamiesi žibaline lempa, nes elektros nebuvo, o įrengė ją, kai ji pradėjo vaikščioti į mokyklą²³. Parduotuvė, kaip pasakoja Kaziemira Norvidienė, atsirado kurhauzo kiemo fasado pusėje, apie 1949 metus²⁴, jai atsiradus, tapo susibūrimo centru ar net laisvalaikio poilsio vieta. Parduotuvėje netrūko prekių ar jų būdavo net įvairesnių nei mieste, tad į Klaipėdą gyventojai galėjo nevažiuoti ir net, atvirksčiai, miestiečiai keldavosi čia apsipirkti. Įdomu, kad smiltyniškiei pykdavo ir, kaip M. Neverauskienė atsimena: „miestiečiams liepdavome stovėti iš galo“²⁵. V. Mazalienė pasakojo, kad „parduotuvėje susieidavo moteriškės ir visas

¹⁵ 1976 metais vietoje jo įkurtas Valstybinis miško parkas, iš Telksnytė M. *Kuršių nerija*, Vilnius, „Mintis“, 1979, p. 17-18.

¹⁶ Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

¹⁷ Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

¹⁸ Audronis, V. „Reguliarus susisiekimas su kuršių Neringa“, *Raudonasis Švyturys*, 1948 03 09, Nr. 57 (577).

¹⁹ Elertas D. *Kopgalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, p. 54.

²⁰ Laivas vilkikas. Aut. past.

²¹ Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

²² *Neringos veidai*., sud. Černiauskienė-Vidmantienė R., Aniūnaitė J., „Tomo Manno kultūros centras“, 2004, p. 32.

²³ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

²⁴ Kazimieros Norvidienės atsiminimai iš Balsevičienė A. *Juodojo kranto žvejai: prisiminimai ir gyvi pasakojimai*. Klaipėda, „Eglės leidykla“, 2014, p. 128., p. 85.

²⁵ Interviu su Maryte Neverauskiene. Interviu atliktas 2017-08-28, Smiltynės g. 26, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

naujienas aptardavo, ir apsibardavo ir ko tik nebūdavo²⁶. Kurhauzo didžiojoje dalyje gyveno šeimos, nors sąlygos čia buvo sunkios (viso apie 150 žmonių). Petras Rimkus, kuriam teko dalyvauti 7 dešimtmečio gyventojų surašyme plačiau pasakoja apie kurhauzą ir ten gyvenusių žmonių sunkias sąlygas – „užeini, durys, iškart virtuvė. Virtuvėje – lovos sudėtos, dviaukštės lovos, na ir sugula, tada buvo didžiulė problema pakliūti į miestą gyventi²⁷. Kuomet žmonės buvo išskeldinti ir kurhauzas tapo „Klaipėdos“ viešbučio filialu, vietos gyventojai neteko ir parduotuvės, nors kaip A. Ambrulaitis mini, kad kurį laiką maisto prekes vežiodavo sunkvežimiais²⁸. Reiktų pažymėti, kad XX a. pradž. vilose, kaip ir kurhauze, gyveno šeimos – namuose gyveno po penkias, šešias šeimas. Deja, nepavyko išsiaiškinti, kokios šeimos gyveno, nes respondentai neatsimena tikslų pavardžių. Tačiau, 8 dešimtmetyje, kai buvo įgyvendinamas Smiltynės vystymosi planas, tiek iš Kurhauzo, tiek iš vilų šeimos buvo perkeltos į Klaipėdos pietinį rajoną. Taip pat yra žinoma, kad Smiltynėje be parduotuvės buvo ir pradinė mokykla bei medicinos punktas. Jie buvo dabartiniame kavinės „Nerija“ pastate. Mokykla, buvusi pusiau rusų, pusiau lietuvių, - tikėtina, veikė neilgai. Tokią prielaidą galima daryti remiantis atsiminimais, nes štai dar 1956 metais, K. Norvidienė besikraustanti į Juodkrantę, džiaugėsi, kad vaikai turės kur eiti į mokyklą, tad galima spręsti, kad jos Smiltynėje dar nebuvo²⁹, o mokykla pasak M. Neverauskienės buvo uždaryta 1968 metais³⁰. Yra žinoma, kad kavinė „Nerija“ 1976 metais jau buvo, nes laikraštyje *Tarybinė Klaipėda* aprašoma jos sėkmė: jos apyvarta siekia 300-400 rublių ir šalia 60 vietų alaus baras, kuriame per dieną parduodama po 300-600 litrų alaus³¹. Vida Mazalienė, gyvenanti Smiltynėje nuo pat mažų dienų atsimena, kad lankė šią pradinę mokyklą – „Pradžioje eidavome dar ir šeštadieniais, paskui kai jau padarė, kad nebereikia šeštadieniais, tai tos dvi poilsio dienos mums atrodydavo didelė šventė“³².

Reiktų pažymėti, kad tol, kol Kuršių nerija nebuvo paskelbta kurortine vietoje, žmonės čia gyveno ūkiškai ir laikė nemažai gyvulių. Smiltynė buvo ne išimtis. Respondentai atsimena, kad ūkį turėjo kiekvienas smiltyniškis, - kas laikė karves, kas jaučius pardavimui, kiti kiaules, žąsis. Pradžioje karves pamariais ar pajūriais ganydavo samdyti piemenys, po to jas ganydavo patys gyventojai, o štai Vida Mazalienė atsimena ir linksimą nuotyki: „žąsų turėjome tais laikais ir ančių, tai prisimenu turėjome ančių - paleido pasiganyti, tai išplaukė į kitą pusę ir nebegrįžo“. V. Mazalienė papildo, kad neatsiejama žmonių gyvenimo dalis buvo ir daržovių auginimas daržuose, o pastarųjų vietą nurodo prie senųjų Smiltynės kapinaičių³³. 1966 metais baigiamas tiesti Smiltynės - Nidos kelias, Neringa paskelbiama kurortine vietoje, pradeda drausti bet kur statyti palapines, kūrėti laužus, pradedamas reguliuoti lankytojų srautas³⁴. Neužilgo pradėta drausti turėti ir gyvulių, kas neaplenkia ir Smiltynės gyventojų. Apie žvejybą, kaip tokią, kokia

²⁶ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

²⁷ Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

²⁸ Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

²⁹ Kazimieros Norvidienės atsiminimai iš Balsevičienė A. *Juodojo kranto žvejai: prisiminimai ir gyvi pasakojimai*. Klaipėda, „Eglės leidykla“, 2014, p. 128., p. 85.

³⁰ Interviu su Maryte Neverauskiene. Interviu atliktas 2017-08-28, Smiltynės g. 26, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo

³¹ N. Smilginytė. Kai paplūdimyje karšta...*Tarybinė Klaipėda*, 1976 m. rugpjūčio 21 d., p.3.

³² Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

³³ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

³⁴ *Neringos veidai.*, sud. Černiauskiene-Vidmantienė R., Aniūnaitė J., „Tomo Manno kultūros centras“, 2004, p.8.

buvo kitose Kuršių nerijos gyvenvietėse, apklausti gyventojai nemini. Vieninteliai Norvidų šeimos atsiminimai mena, kad čia taip pat buvo žvejojama. Kazimiera Norvidienė pasakoja, kad 1949 metais, atsikėlę gyventi į Smiltynę, džiaugėsi dosnia žvejyba, o ešerius, ungurius veždavo net į turgų parduoti, kad galėtų nusipirkti duonos³⁵. Kiti kalbinti gyventojai antrina, kad pavieniai gyventojai galėjo žvejoti, nors tokio masto, kaip žvejyba kituose kaimuose, nebuvo.

Labai svarbi šio tyrimo dalis - Smiltynė vasaros laikotarpiu. V. Safronovas pažymi, kad žmonių srautas suintensyvėjo po 1962 metų, kai Smiltynėje bei Kopsalyje buvo panaikintas draudžiamosios pasienio zonos statusas³⁶. Vis tik jau nuo 1948 metų, atnaujinus susisiekimą su Smiltynė, į Kuršių neriją pradeda keltis ir poilsiautojai, kurie vis dažniau prašydavosi nakvynės pas vietos gyventojus. Daugiausiai jie vykdavo iš tuometinės Sovietų Sąjungos. Nors peržvelgus sovietmečio spaudą tai neatspindi, remiantis atsiminimais galima daryti išvadą, kad Smiltynė savo gamta viliojo svečius ir vietiniai tuo metu ją matė žymiai gausiau lankomą nei šiuo metu³⁷. Visi apklausti respondentai Smiltynės paplūdimį atsimena kaip sausakimšą. Petras Rimkus tvirtina, kad tuo metu būdavo tiek žmonių, kad nebūdavo kur atsigulti, nors tai gali būti susiję ir su tuo, kad tiek Smiltynė tiek Kopsalis buvo pasienio ruožas, todėl paplūdimys buvo pasiekiamas tik iki tam tikro taško. O pajūris uždaromas nuo 20.00 iki 6.00 val.³⁸ Štai Petras Rimkus pasakoja, kad toliau už betoninio kelio, esančio 3-ajame kilometre link Nidos, kiekvieną vakarą pasieniečiai išakėdavo, kad „*pėdsakai liktų žymūs, kiekvieną dieną praeidavo kareiviai šalia, ten tik žengei žingsnį, tuoj švilpukas, bokštelis ten stovėdavo, jame sargybinis ir jeigu jau negrįžti tai vienas kareivis su automatu bėgdavo paskui ir parvarydavo*“³⁹. Antanas Ambrulaitis papildoma, kad pliažas buvo: „*sausakimšas, nebuvo kur atsigulti, kur kojos pastatyti, kartais jie ilsėdavosi tiesiog žmonių kiemuose!*“ Bei priduria, kad dažnai už atskirą mokesį priimdavo svečius nakvoti, ypač daug turistų atvykdavo iš Rusijos, Ukrainos⁴⁰.

Patys vietiniai gyventojai neskubėjo džiaugtis šiluma ir jūros teikiamais malonumais, o dažniau tiek maudytis, tiek atlikti namų ruošos darbus (pavyzdžiui skalbti rūbus) eidavo prie marių, nes marių krantinės dar nebuvo sutvarkytos, tad buvo lengvai pasiekiamos. Vis tik Marytė Neverauskienė atsimena, kad vaikai lėkdavo prie jūros – „*vieną sykį, man moteris sako, vaikai buvo tavo atėję, nusirengė, visi trys, susidėjo drabužiukus, išsimaudė išsimaudė, apsirengė ir išėjo, nes aš neleisdavau jų vienu, nes, žinot, jūra, ką gali žinoti*“⁴¹. Sezono metu svarbią vietą užėmė Jūros šventė, Antanas Ambrulaitis atsimena, kad „*kai vykdavo Jūros šventės tai faktiškai viskas vykdavo Smiltynėje. (...) Čia povandeniniai laivai plaukdavo, torpediniai kateriai, sportiniai lėktuvai skraidydavo. Parašiutininkas nusileisdavo į vandenį, tuoj priplaukdavo valtis. Tokia kaip šventė*

³⁵ Už 3 rublius galėjai apsipirkti turguje, o už 20 kapeikų kepalą duonos. Kazimieros Norvidienės atsiminimai iš Balsevičienė A. *Juodojo kranto žvejai: prisiminimai ir gyvi pasakojimai*. Klaipėda, Eglės leidykla, 2014, p. 84.

³⁶ Safronovas V. *Rekreacinės zonos plėtojimo Smiltynėje štrichai iki XX a. pabaigos*. Klaipėdos universitetas, p. 3.

³⁷ Aišku šioje vietoje nereikia pamiršti, kad atmintis yra sąlyginis dalykas ir ne vienas atminties kultūros tyrinėtojas, patvirtintų, kad ji transformuojasi kaskart, kai įvyksta juos iššaukianti komunikacija. Daugiau apie komunikatyvinę atmintį: Assmann, J. *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance and Political Imagination*. N.Y.:Cambridge University Press, 2010, p. 36-37.

³⁸ Elertas D. *Kopsalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2002, p. 54.

³⁹ Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴⁰ Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴¹ Interviu su Maryte Neverauskiene. Interviu atliktas 2017-08-28, Smiltynės g. 26, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

žmonėms pasižiūrėti. Tai prisirinkdavo žmonių, čia girininkija arklius turėjo (...). Tai pastatė dvi patrankas ant to kalnelio, prie kelto, o ten arklys netoli ganėsi. Kai šovė tos patrankos, tai tas arklys kaip ėjo, tai žmonės "čiut" spėjo bėgti jam nuo kelio (...). Čia paskui vienais metais buvo atplaukęs keltas ir ant kelto koncertas buvo. Keltas įplaukė, kur jam ten vieta, sustojo, prisirišo (...), o žmonių, tai keltai plaukdavo be eilės, vienu metu net neplaukė, tiek žmonių, ten tvorą išlaužė antroje pusėje ir neplaukė kol žmonės neišsodino į antrą pusę."⁴²

Savo laisvu laiku vietos gyventojai, ypatingai tie, kas dirbo Neringos miško ūkyje, vykdavo į ekskursijas. Petras Rimkus prisimena, kad su kolektyvu buvo apsilankęs ir Sankt Peterburge ir Saremo salose⁴³, bet įdomu, kad į Nidą ar toliau keliauti į Kuršių neriją smiltyniškiams nebuvo įprasta, tai patvirtina visi apklausti vietiniai gyventojai. V. Mazalienė atsimena, kad laisvalaikiu, pas juos subėgdavo visi vietiniai gyventojai žiūrėti televizoriaus, nes pastarosios šeima pirmoji tokį įsigijo⁴⁴. Dar viena pagrindinių vaikų, sportininkų, vietos gyventojų laisvalaikio vietų buvo Smiltynės jachtklubas, pastatytas dar Nepriklausomos Lietuvos laikais. Po II pasaulinio karo jachtklubas kurį laiką buvo apleistas ir štai, pavyzdžiui, P. Rimkus jį atsimena, kaip: "Jachtklubas buvo merdintis, nes kai aš atvažiavau, tai sargas ir jachtklubo viršininkas buvo vienas žmogus. Medinis angaras buvo ten nedidelis, toje pusėje baseino. Namukas čia ant kranto stovėjo, budėlė tokia mūrinė sargui. Dar nebuvo to kanalo vadinasi, buvo tik mažiukas kanaliukas, tilpdavo tik 20 jachtų"⁴⁵. Tačiau su laiku visi vaikai, kurie norėjo, galėjo lankyti buriavimo mokyklą, ypač, kad ji buvo nemokama. V. Mazalienė prisimena savo vaikystę jachtklube: „Jachtklubas tai čia buvo vaikų gyvenimo centras. Va, mano brolis, visi berniukai, visi buriavom, ir mano brolis (..) visi jie lankė tą buriavimą. Buvo labai geras direktorius jachtklubo, jis buvo senas senutėlis, toks senas pastatas vietoje šito (...) ir mes vis bėgdavome pasižiūrėti, kai jau buvo atidarytas, ten jachtas suveždavo, tokie bėgiai buvo, (...) jachtas nuleisdavo ten, tai mes tais bėgiais atsisėdavome ant tų akmenų, žvejodavome susėdę, po marias braidydavome, tos žolės būdavo tokios ilgos, tai kasas pindavome su jomis"⁴⁶.

Išvados. Reikia pabrėžti, kad atlikus pradinį Smiltynės gyventojų atsiminimų tyrimą, iškyla įvairių dar netirtų paslapčių, pavyzdžiui, karantino, gelbėjimo stotis⁴⁷ ar net Nerijos fortas Kogalyje⁴⁸. Panašu, dėl to, kad Kogalis buvo kariškių valdoma teritorija, apklausti respondentai neryškiai atsimena šiauriausią Kuršių nerijos pusę, nors ir teko ne kartą, vaikams būdant, vaikščioti forto teritorija. Akivaizdu, kad Smiltynė sovietmečiu nebuvo tokia, kokia buvo Tarpukariu, tačiau žmonės čia buvo susikūrę savo gyvenimą ir, viena aišku, kad Smiltynė sovietmečiu jau ypatingai

⁴² Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴³ Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴⁴ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴⁵ Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴⁶ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

⁴⁷ Po II pasaulinio karo metu, teigiama, šie pastatai buvo stipriai nuketę – sudegę, vėliau ir sugriauti, tad jų vietos gyventojai galėjo ir nepamatyti. Daugiau inf.: Baranauskas M. *O nerija, lietuviškoji, nuostabioji*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2001, p. 27.

⁴⁸ Po II Pasaulinio karo Neringos fortą savo žinion perėmė sovietų pasieniečiai, todėl vietiniai, teigė ten nevaikščioję. Apskritai iki 1975 metų jis liko uždaroje pasienio zonoje. Daugiau inf.: Elertas D. *Kogalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, p. 44.

skiriasi nuo dabartinės⁴⁹. Žmonių skaičius, po gyventojų iškeldinimo į miestą, ženkliai skiriasi nuo Smiltynės sovietmečiu. Šiuo metu didžioji dalis gyventojų - senjorai, o dirbantys žmonės į darbą vyksta į Klaipėdą, kiti į Smiltynę atvyksta tik vasaros laikotarpiu. Viena aišku, kad Smiltynė daugeliui buvo namai su savais kaimynais, darbais, veiklomis, o gražiausiai Smiltynę atspindi, visą savo gyvenimą čia praleidusios Vidos Mazalienės žodžiai – *Smiltynė tai vasaros, tai (...) laisvė, vanduo saulė, jūra ir daug draugų*⁵⁰. Šiandien Smiltynė ieško savo vietos Klaipėdos miesto urbanizacijoje.

---

⁴⁹ Būtina pabrėžti, kad išsamesniam vaizdai susidaryti yra reikalingi tolimesni tyrimai, nes šis straipsnis yra tik pradinis įnašas į Smiltynės gyvenvietės vaizdą sovietmečiu ir kiek daugiau papildo neryškia šio laikotarpio istoriografiją. Todėl kiekvienas naujai atliktas interviu ar bet kokie kiti, ankščiau publikuoti atsiminimai, tik dar labiau pagyvintų šį straipsnį.

⁵⁰ Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.

Istoriografija

1. Baranauskas M. *O nerija, lietuviškoji, nuostabioji*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2001, p. 5.
2. Bučas J. *Kuršių nerijos nacionalinis parkas*, Vilnius, „Savastis“, 2001, 473 p.
3. Elertas D. *Kopgalis*. Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2002, p.
4. *Kuršių nerijos tradicinė architektūra*, darbo grupės vad. Demereckas K., Klaipėda, „Libra Memelensis“, 2017, 550 p.
5. Pronskus J. *Lietuvos Sahara*. Klaipėda, „Ryto“ bendrovės spaustuvė, 1937, p. 63.
6. Ravaitytė-Meyer R. Kuršių nerija po Antrojo pasaulinio karo: gyvenimas - iš naujo. *Dorė Kultūros Almanachas*. 2017, Nr. 2, p. 9.
7. Safronovas V. *Rekreacinės zonos plėtojimo Smiltynėje štrichai iki XX a. pabaigos*. Klaipėdos universitetas, p. 4.
8. Telksnytė M. *Kuršių nerija*, Vilnius, „Mintis“, 1979, p. 17-18.

Šaltiniai

Periodinė spauda:

1. B. Norkevičiūtė, Pastabos apie Nidą, *Tarybinė Klaipėda*, 1959 m. birželio 5 d., Nr. 110 (3531), p. 2.
2. B. Volka. Nidos gyvenvietėje, *Tarybinė Klaipėda*, Nr. 39, 1953 m. liepos 29 d., p. 1;
3. Č. Petrauskas. *Tarybinė Klaipėda*, 1956 m. birželio 10 d., Nr. 115 (2761), p. 2.)
4. I. Kantautas, Nidos kontrastai, *Tarybinė Klaipėda*, 1968 m. rugpjūčio 29 d., Nr. 203 (6334), p. 4.
5. K. Černiauskas, Klaipėdos miesto išvystymo perspektyvos, *Tarybinė Klaipėda*, 1954 m. kovo 9 d., Nr. 48 (196), p. 1, 4. J. Dankus, Ištraukė paskandintą jachtą, *Raudonasis Švyturys*, 1948 m. birželio 30 d., Nr. 153 (673), p.3.
6. Medikai sako: paplūdimiuose poilsis gerėja. *Tarybinė Klaipėda*, 1954 m. kovo 9 d., Nr. 48 (196), p.,1, 4.).
7. N. Smilginytė. Kai paplūdimyje karšta...*Tarybinė Klaipėda*, 1976 m. rugpjūčio 21 d., p.3.
8. P. Martinkus. Neringa: 75-ųjų vasara. *Tarybinė Klaipėda*, 1975 m. rugpjūčio 1 d., Nr. 179 (8450), p. 4.
9. R. Virkutis, Nidoje, *Tarybinė Klaipėda*, Nr. 146 (2792), 1956 m. liepos 24 d., p. 1, 4.,

10. R. Virkutis, Svečiuose pas žuvininkus, *Tarybinė Klaipėda*, 1956 m. liepos 22 d., Nr. 145 (2791)
11. V. Audronis, „Reguliarus susisiekimasis su kuršių Neringa“, *Raudonasis Švyturys*, 1948 03 09, Nr. 57 (577).
12. Z. Vainoras. Paplūdimys bus!, *Tarybinė Klaipėda*, 1968 m. liepos 5 d., Nr. 136 (6287), p. 3.

Atsiminimai:

1. Balsevičienė A. *Juodojo kranto žvejai: prisiminimai ir gyvi pasakojimai*. Klaipėda, „Eglės leidykla“, 2014, p. 128., p. 85.
2. Interviu su Antanu Ambrulaičiu. Interviu atliktas 2016-12-29, Smiltynės g. 21-1, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.
3. Interviu su Maryte Neverauskiene. Interviu atliktas 2017-08-28, Smiltynės g. 26, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.
4. Interviu su Petru Rimkumi. Interviu atliktas 2016-12-29, Juodkrantės girininkijoje, Smiltynės g. 18, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.
5. Interviu su Vida Mazaliene. Interviu atliktas 2017-08-24, Smiltynės g. 26A, Klaipėda. Iš asmeninio KNNPd archyvo.
6. *Neringos veidai.*, sud. Černiauskiene-Vidmantienė R., Aniūnaitė J., „Tomo Manno kultūros centras“, 2004, p. 8.